

Odgovor na kritiku „Malta ili Mljet“ o mojoj Meliti.

Piše: V. Palunko f. b.

III. Kopno.

Na str. 24. g. krit. kaže, da nije Pavao došao na Mljet nego na Maltu, jer bi inače bili vidjeli Albansko gorje i gore iznad i ispod Otranta. Ovaj je prigovor tako neslan, da ne zaslužuje nijedan odgovor: *sol guarda e passa*.

Odnosno na pokus Smith-ov o šumu valova, odgovorio sam potanko u Meliti na str. 32, 33 i 46; i neka prouči slučaj o Gödölö, p. 33.

Na str. 26. ne zna g. krit. što kaže, kada veli: Latinski morski „*passus*“ (Vulg.) . . . To je točno jedna desetina njemačke i austrijske morske milje.

G. krit. navodi Balmer-a: leže pred nama službene pomorske karte okoline otoka Malte i Mljeta. — Čast g. Balmeru i njegovim kartama. Ali, ja sam svojom rukom mjerio dubinu na Mljetu. Dubine su na Mljetu i Malti one, što sam ih naveo u Meliti, str. 46 i 47; te sv. Luci odgovara dubina na Mljetu, a ni najmanje ne odgovara dubina na Malti.

Na str. 28. g. krit. navodi puno riječi da opravda, što mornari nijesu poznali Melitu; dapače na str. 29. zbija šale, što niti najmanje ne odgovaraju ozbiljnosti rasprave. Dokazi se hoću, s dokazima nadvor — a ne uvrjednive riječi i neslane šale!

G. krit. kaže, da je Pavao dosada upravo toliko poznavao Maltu, kao i Mljet. — Nije tako; Pavao je naravski poznavao Maltu, jer potpuno izobražen čovjek, a nije poznavao Mljet, jer otok nepoznat.

Na str. 30, 31 i 32. kritičar se napinje iz svih sila, da pobije moj sud o riječi barbari. Puno riječi i ništa drugo. Neka bolje prouči Melitu p. 36 i 37.

Na str. 33. kaže: da je tamo (na Malti) u zimsko doba poprečna temperatura od $+ 14^{\circ}$ C., a gdjekada znade pasti živa i na jedanaest stupanja pače i niže. — Dobro, to je u zimsko doba; ali se naš slučaj nije zbio u zimsko doba, nego pri svrsi oktobra ili početkom novembra; a tada je velika razlika studeni od srca zime. Te je li u zimsko doba $+ 14^{\circ}$ C., na svrsi oktobra ili na početku novembra bit će najmanje $+ 20^{\circ}$ C. A sa $+ 20^{\circ}$ C, osjeća li se taka studen, da se svakako treba od nje braniti vatrom? A sa $+ 20^{\circ}$ C. smrzne li se zmija tako, da je kao drvo, dok je oganj ne ogrije? Da je g. krit. na ovo promislio, ne bi bio kazao, da se na Malti prvih novembra mrzne od leda, ma i mokri od vode, niti da se zmije ukorijepe od leda kao drvo!

Na str. 34. veli g. krit. . . usugjuje se (Melita) pet puta apodiktično tvrditi, da na Malti ne može živjeti ni jedna zmija otrovnica. A dokaz zato? Nigdje ni jedne slovke. — Što će tome dokaz, pošto stvar u sebi daje dokaz. Svakako na Malti nema ljutica niti ih može biti. Ako na nekim našim otocima nema niti ih može biti, puno više ne može ih biti na Malti, koja ima i prah proti otrova: *Per dimostrare poi che Malta attualmente e liberata da vipere velenose, indica la polvere della Cripta di S. Paolo, come prodigiosamente saluifera ai morsi di vipere velenose, in modo che se Malta ne somministra a tutto il mondo il contraveleno . . .*¹ A na onim našim otocima² nema toga praška; ipak, donese li se na nje otrovna zmija, nestane je, kako kažu oni stanovnici; a nije Melita odviše naivna, niti računa na jako naivne čitatelje. Da zmija otrovnica ne može živjeti na Malti tvrdi učeni Patrizii . . . referunt (Maltesi), se tutos esse a bestiis venenatis.³ A Cornelio a Lapide piše: *Melitae ergo nullum maleficum serpentis genus nascitur, neque nocet aliunde invectum, imo*

¹ Can. Cap. Vinc. Caruana dei Conti Gatto Pret. Ap. La Vipera Maltese. Malta. 1911. p. 41.

² Vidi Melita p. 40.

³ Caruana. o. c. p. 43.

gleba melitensis antidotum est contra venena.⁴ Dokaze je tražio moj kritičar; evo mu ih.

Stari Maltezi, čudeći se, što kod njih nema otrovnih zmija, govorahu, da ih je Erkul od njih sačuvao: — I nostri antenati avevano un culto speciale a questo dio falso (Ercole), perche tenevano di essere da lui salvati dal veleno della vipera.⁵ Ovi stari bili su pogani, pošto su bili harni Erkulu; jer su kršćani bili zahvalni sv. Pavlu; dakle još prije kršćanstva, prije sv. Pavla, nije bilo ljutica na Malti, niti se itko spominjao kada ih je nestalo, pošto su to pripisivali Erkulu. Nije ih Erkul oslobodio od ljutica, pošto ih nikada nije niti bilo, pošto ih ona zemlja ne može održati.

Nastavlja g. krit.: Kada dogje vrijeme, te i Mljet bude brojio na jedan četvorni kilometar 647 ljudi, ne će nitko više ni spominjati taj prigovor. A ja kažem: neka Mljet bude imao na svaki četvorni kilometar i 1000 ljudi, opet će biti na Mljetu ljutica, ako ih se ne bi izkorijenilo na kaki umjetnički način, kako što su jur počeli; jer će opet biti brda i hridja, kamo će se leći ljutice; kako i danas ima na Malti na pretek brda, gdje bi se mogle slobodno leći ljutice.

Na str. 36. g. krit. piše: Za ove natpise (o Primusu, dobro znade „Melita“, jer navodi knjigu Vigouroux-ovu, u kojoj su prepisani; ali mudro šuti o njima, jer je ubijaju u pojam. — Ja ne znam, kako bi okrstio ovako izvrćanje istine. Ne ću reći, da je neznanje; jer to nije moguće, pošto ima knjigu pod očima; a opet ne ću reći hotomično zavaravanje; jer mi se ne da na to ni pomisliti, u civilnoj osobi. — Neka nepristrani sude. Ja sam natpise u knjizi vidio, pošto mi je dragi Bog dao dobre oči, slava mu i hvala! a nijesam mudro šutio o njima, već sam ih naveo: *enon πρόιος* o Primus di nome, come vorrebbe il dotto Vigouroux **nelle due iscrizioni** esistenti a Malta. Ako bolje zaviri u Melitu ovo će naći na p. 41, redak 7. A na njegovo tumačenje o princeps insulae, naći će odgovor na istoj stranici.

⁴ Cornelius a Lapide. In Act. Ap. XXVIII. 5. Ap. Coruana. o. c. p. 44.

⁵ Carlo Micallef De Caro nella Vita di S. Paolo, scritta in maltese nel 1907. Ap. Caruana. o. c. p. 44.

Na str. 37. g. krit. uspoređuje bolesnike na Meliti sa Isusovim djelovanjem u Palestini o ozdravljenju bolesnika. — Odgovaram: nego paritatem. — Tako isto, da li je bilo više lađa na Meliti, naći će, ako bolje prouči sv. Luku, a nešto i u Meliti na pp. 42 i 43.

Na str. 39. g. krit. piše krivo o Mljetu, kada veli: — Tu nema mjesta, kud bi se lađa zaklonila na dulje vremena, jer su svi zalivi izvrženi južnim i jugo-zapadnim vjetrovima. — Da ovo čuju naša djeca, popucala bi od smijeha. Reći, da na Mljetu nema zgodne luke za zimovanje, to je nešto kao da se kaže: nema u Slavoniji komada ravnice da posiješ šaku kukuruza. Neka mi oprostí na šali u ozbiljnom radu. Ali taka netačnost, ne može se progutati. Zgodnih luka na Mljetu, toliko ih je i takih, da ih je malo i u svemu Adrijatiku, gdje obiluju. Ta sama njihova imena to potvrđuju: Porto Cammera, Porto Chiave, Porto Palazzi itd.

G. krit. zove sitnicom: dadoše mu barbari, što im je za put bilo potrebno. — Nije sitnica; jer „necessaria“ znači ono, bez šta ne može biti. — A zašto su necessaria ona, što im dadoše barbari? — Jer drukčije nije bilo moguće nabaviti. A to odgovara Mljetu, nipošto Malti.

Na str. 40. govori g. krit. Da je Pavao zimovao na Mljetu, bio bi satnik Julije prerezao Jadransko more, iskrcao se u Brundusiju . . . Dalje kaže, da sam jednom maltanskom kanoniku ovo pisao: Julije nije zato krenuo u Brundusij, jer se bojao da mu ne bi sužnji pobjegli na Apijevoj cesti. Bilo bi mnogo bolje reći, da se je Julije bojao, da mu sužnji ne bi na Apijevoj cesti poderali obuće. — Ovako izvrćati riječi, i još ih pratit nepristojnom šalom, dolikuje li se to mome kritičaru? Sudit će nepristrani, kada čuju moje riječi.

Opet dalje kaže, da sam ja rekao: da se je Julije bojao vjetrova, koji jednako duvaju u Jadranskom moru. — Zbilja, ne dà mi se vjerovati, da se može naći čovjek, koji ovako izvrće riječi, i još onu svoju nakazu prati bljutavim šalama: — Upravo mora da se divimo Melitinoj smionosti, kojom hoće da sipa pijesak u oči svojim čitateljima. Piše o Jadranskom moru kao da je u južnoj Americi, pa samo polarni putnici njime putuju. Zar cijele zime nema ni jed-

nog lijepog dana na Jadranskom moru? — Vidje li itko ikada šta slična! Vidi se odavle, kaki je moj kritičar.

Evo, što sam ja odgovorio na posve uljudno pismo prečasnoga kanonika Gauci — ta ljudi izobraženi znadu, kako pišu — u kome opaža, da bi bilo uputnije poći s Mljeta u Brundusij, pa kopnom u Rim, nego po moru, naokolo do Puteola. Ali, istodobno navodim i riječi moga kritičara, neka se svak može lako uvjeriti o njegovoj iskrenosti:

Moje riječi

Per andare a Roma da Brindisi, d'Inverno, con tanti prigionieri, mi sembra, che sarebbe piu facile la via per mare, sebbene piu lunga, che la via per terra, dove non sarebbe difficile la fuga di qualche prigioniero.⁶

Prevod g. kritičara.

Julije nije zato krenuo u Brundusij, jer se bojao, da mu sužnji ne bi pobjegli na Apijevoj cesti.

A glede brodarenja na Jadranskom moru, o čem g. kritičar diže toliku galamu, evo što sam pisao: — Ma lasciamo questo da parte. Avui un' altra difficoltà, che si presenta naturalmente. La nave Alessandrina, che sverno a Meleda, non era a disposizione dei naufraghi, ma che cercava occasione propizia per sortire dall' Adriatico, e questo le si presento, quando, dopo i cattivi tempi soffio Bora. I prigionieri, non essendovi altro bastimento, approfittarono di questo. E, nel caso avessero cercato di essere sbarcati a Brindisi, il capitano della nave si sarebbe rifiutato, per non perdere l' occasione di sortire dall' Adriatico; poiché, se questo vento continuava per tre giorni, egli sarebbe a Siracusa, e se continuava anche le sole 24 ore, già potrebbe essere fuori dell' Adriatico. Invece, deviando a Brindisi, perde un giorno di viaggio; e poi, se continua forte Bora, come sortire da Brindisi; e se torna scirocco o bonacia, come sortire dall' Adriatico? Certo, nessun capitano, in quella circostanza, si sarebbe adattato ad una deviazione

⁶ Estratto dal Malta dei 30. Marzo 1911.

a [Brindisi.⁷ A sada bih molio g. krit. da mi naznači, gdje je ovdje našao, da se Julije bojao vjetrova koji jednako duvaju na Jadranskom moru? Dragi Bože! s kim da raspravljam!

Što dalje on piše o Sirakuzi; neka bolje prouči Melitu, pp. 51—53. Na str. 41. g. krit., neumjesno i neuljudno meni pripisuje neku netačnost Georgijevu! A što ga ja tu ulazim? Još nadodaje: Da „Melita“ ovaj prigovor protiv Mljeta nekako zabašuri, utekla se nekakvom razlučivanju i mudrovanju. — Istina, svaki, koji se služi sofizmima, neprijatelj je razlučivanju i mudrovanju.

Još on spominje moj original. — Imam ga; a to su Djela Apostolska, što svakome preporučam, da ih, bez presuda, više puta pročita, i dobro se u nje zadube, pomolivši se prije Bogu; tada će se uvjeriti, da li je ona Melita, Malta ili Mljet?

Još govori, da bi bio sv. Luka označio gradove i gore Jadranskoga zaliva, da je pošao sa Mljeta. — Risum teneatis amici! To je egzegeza!

Na str. 42. g. krit. uspoređuje Maltu sa Korintom i sa Efezom, jer su se i u tim gradovima kočili poganski hramovi još dugo poslije Pavlova odlaska — te za to ne smeta što — je postojao na Malti hram Junonin i Herkulov. — Istina, ali, prem da su se u Korintu još poslije Pavlova odlaska, kočili poganski hramovi; opet je u isto doba cvala i kršćanska općina, još za živa Pavla, i u Korintu i u Efezu; čim, za kršćansku općinu na Malti za živa Pavla, i još nekoliko nakon njega, ne zna nitko za stalno.

Na str. 43. on piše: Istom godine 949. nabacio je Konstantin Porfirogeneta, da je Pavao bio na Mljetu. — Nije Porfirogeneta spisatelj, koji nabacuje, nego koji pametno piše. Zar da je on u Carigradu isisao iz prsta, da se je Pavao razbio na Mljetu, i to kategorično napisao, kao stvar svakome poznatu? Nije Porfirogeneta zavela riječ

⁷ Ibid. — Pošto sam pročitao neslane šale moga skladnoga kritičara, hotio sam ovaj moj sud pokazati valjanu pomorsku kapetanu, koji je ostario na moru i kome je poznato brodarenje po Jadranskom moru kao na dlanu. A on se izrazio, da je ovaj moj sud posve tačan i izvrstan, da mu se ne može ništa prigovoriti. — Ovako stručnjak. A da neko ismijehava, koji ne zna niti da je more slano! Zbilja. Quod ignorant blasphemant.

Adrija. Ne da se onaki učenjak zavesti. Pa je i on znao, da se piše i govori, da je Pavao bio na Malti. Dapače je znao, da ima na Malti i svetišta na čast Pavlova dolaska. To je zastalno Porfirogenet dobro proučio, i rekao svoju čisto, bistro: to je ona Melita, kamo je i ljutica ujela sv. Pavla za prst, i otresavši je on, izgorje na vatri. Ne govori Porfirogenet: da se tako misli, da tako neki kažu, da bi moglo biti, već kategorično kaže: ubi et vipera D. Pauli digitum mordens, ab eo excussa igne conflagravit.⁸

Nije istina, da današnji Mlječani ne drže se te predaje. Drže se tvrdo i oni i sva okolica; ako se pako neki protive, to je s razloga, što sam naveo u Meliti p. 55; ili za koji drugi razlog.

Na str. 44. veli g. krit.: da se kod „Cima di Meleda“ ... dubina mora protivi izvještaju sv. Luke. Ne protivi se; dapače se tačno slaže; a protivi se na Malti.

Što sam čuo o crkvisi posvećenoj sv. Pavlu, čuo sam iz treće ruke; to mi je kazao O. Baldo Glavić, učeni i vrijedni župnik, za 7 godina u onom mjestu. — Što Giorgi nije znao za tu crkvicu; nijedno čudo. On je, kao benediktinski kaluđer, živio podno Mjeta; te, kao taki nije se šetao po otoku, za 30 milja dalečine, bez ikakva puta, kroz šume pune ljutica, nego se je bavio u samostanu u Lagu, knjigom i molitvom. A i tada bit će malo tko znao za tu razrušenu crkvicu.

Na str. 45. uspoređuje, g. krit. imena Pavla i Pave na Mljetu, sa imenima Ivana i Marije u nekim mjestima; mogao je slobodno kazati: mal da ne u svim mjestima. — Nego paritatem. — Imena Ivana i Marije svuda su poznata, ne tako imena drugih svetaca, te ne ni Pavla. U svakom mjestu, gdje je više imena nekih svetaca, ima neki razlog. Ili, da je to mjesto pod zaštitom onoga sveca, ili da je tu kakova bogomolja na čast onoga sveca; ili da je onaj svetac nešto vanredna učinio u onome mjestu. Na pr. u Dubrovniku ima puno muških imena Vlaho; jer je sv. Vlaho zaštitnik grada; a Vlaha nema u Splitu, već ima Dujama; jer je sv. Dujam zaštitnik grada, čim u Dubrovniku nema nijedan Dujam. Sada, zašto na Mljetu ima puno Pavla i Pava? Na Mljetu nema spomenika sv. Pavla. Nijedna parokija niti jedna crkva nije posvećena sv. Pavlu. Sve je zub vremena uništio. Samo što se nalazi jedan mali otok, sa južne

⁸ Ovo navodi g. kritičar u „Malta ili Mljet“ str. 43. u noti.

strane Mljeta. Ali vrijeme nije uništilo uspomenu sv. Pavla u srcima onoga dobroga naroda, koji svojoj djeci dragovoljno nadjeva ime Pavlovo. — Premda neka umišljena prosvjeta, u zadnje doba, može i to uništiti. — Još je opaziti, da u svoj okolici Dubrovačkoj ima po gdje koje ime Pavao. To ime za ženske glasi, po talijansku, Paula, Pavla, Paulina; čim je na Mljetu ženska, Pava i Pavica, što znači, da je starinsko ime kod njih.

Sada g. krit. pita: tko ruši kršćansku predaju? Da li „Melita“, ili „Život sv. Pavla...?“ — Nije istina, da sam ja rekao, da Život sv. Pavla (moga kritičara) ruši kršćansku predaju, već sam kazao: *distruuggono la tradizione di Meleda*, što će reći: ruše mljetsku predaju. Ali nije čudo, da g. krit. izvlači moje riječi, to mu je običaj. Ali, neka mi prosti, on je tim riječima debelu pogrješku dogmatičnu izrekao, zovući Mljetsku i Maltešku predaju, o sv. Pavlu, kršćanskom predajom. A zar da ne zna, da kršćanska predaja ide usporedno sa svetim Pismom, prem da je prvo sv. Pismo, a drugo predaja kršćanska. To su dva izvora katoličke vjere; te onaj, koji ne vjeruje u predaju kršćansku, jeretik je. A predaja Mljeta ili Malte o sv. Pavlu, to je predaja onih mjesta, ali nipošto kršćanska; te onaj koji ne drži do ove predaje, Mljetske ili Malteške, nije ni najmanje jeretik; može biti tvrdoglav, svojeglav, šupljoglav, ako ne shvaća razloge ili se od inada njima protivi; ali jeretik nije. A opet nije jeretik ni onaj, koji i izvali jednu jerezu od neznanja, ako tvrdokorno ne prijanja uza nju.

Nadodaje g. krit.: Sad će „Melita“ vjerovati, da sam proučio razloge, s kojim moram istini za volju priznati, da se Pavao nije iskrcao na Mljetu. — Vjerujem, vjerujem, da se je puno trudio i nabavljao knjige i iz Splita, još u Aprilu 1911; i to je jedan dokaz, da prije nije bio proučio. A sada je proučio, ali nije izučio, nije otvorio oči da vidi istinu, da se je Pavao razbio na Mljetu. E, nije dosta imati knjiga i učiti ih . . .

G. kritičar nije pobio nijedan moj dokaz svojom kritikom, ali donekle mi je dao povoda, da sve to jasnije potvrdim istinu, da se Pavao razbio na Mljetu, a ne na Malti. Za to mu na ovome hvala. Na uvrjedama, što mi je izrekao, ne hvalim mu, ali mu ih opraštam.

Melita.

